

برنامه‌ریزی درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و

مشاغل سبز

بخش دوم:

چرایی و چگونگی جهت‌گیری این آموزش‌ها به سمت مشاغل سبز

کلیدواژه‌ها:

برنامه‌ریزی درسی،
آموزش‌های فنی و حرفه‌ای،
مشاغل سبز، حفظ
اکوسیستم، مصرف انرژی
و مواد

اشاره

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نقش اساسی و غیرقابل
انکار در رشد و توسعه جوامع دارند و حساسیت آن‌ها
به شرایط، منابع، موانع، امکانات، تحولات و تغییرات
اجتماعی یکی از پیش‌فرض‌های اساسی بقای این
آموزش‌هاست. یکی از تحولات اساسی اخیر جوامع
بشری، بحران‌های زیست‌محیطی، اقتصادی، مالی و
غذایی است؛ بحران‌هایی که جوامع و دولت‌ها درصدد
رهایی از آن هستند و راهکارهای مختلفی برای آن
ارائه کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین راهکارها در این

زمینه، «اقتصاد سبز» است.

اقتصاد سبز زمانی محقق می‌شود که پیش‌شرط‌ها و
سازوکارهای آن، یعنی رشد سبز و مشاغل سبز مورد
توجه قرار گیرند. یکی از راه‌های توجه به مشاغل
سبز، توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است. پاسخ به
این پرسش‌ها که شغل سبز چیست، چرا جهت‌گیری
آموزش‌های فنی و حرفه‌ای باید به سمت مشاغل سبز
باشد، و در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای چگونه می‌توان
به مشاغل سبز پرداخت، هدف این مقاله است.

بخش اول مقاله در زمینه چستی اقتصاد سبز، رشد سبز و مشاغل سبز در شماره ۴، تابستان ۱۳۹۴ به چاپ رسیده است. در این بخش از مقاله به چرایی و چگونگی برنامه‌ریزی درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مرتبط با مشاغل سبز پرداخته شده است.

الف) ضرورت توجه به مشاغل سبز

توجه به اقتصاد سبز، رشد سبز و مشاغل سبز در نظام‌های سیاسی، اقتصادی، تولیدی و آموزشی در عصر اخیر به دلیل بحران‌های عمده زیست‌محیطی که کل سیاره زمین و زندگی در آن را تهدید می‌کنند، برای تمامی کشورها امری ضروری است. توجه به این امر در برنامه‌ریزی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیز دو بعد ایجابی و سلبی دارد:

۱. فرصت‌های مشاغل سبز برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

مشاغل سبز به‌عنوان مشاغل مرتبط با کشاورزی، تولید، تحقیق و توسعه، اداری و خدماتی، مشاغلی هستند که در حد قابل توجهی به حفظ و نگهداری کیفیت محیط می‌پردازند و از اکوسیستم و تنوع زیستی محافظت می‌کنند، از طریق راهبردهای با کیفیت بالا، مصرف انرژی، مواد و آب را کاهش می‌دهند و از ایجاد هر نوع آلودگی و تولید زباله جلوگیری می‌کنند یا آن را به حداقل می‌رسانند. این مشاغل امروز بخش قابل توجهی از مشاغل اجتماعی را تشکیل می‌دهند. حدود ۷۵ شغل در دسته‌بندی مشاغل دوست‌دار محیط‌زیست قرار دارند. [Asnawi&Djatmiko, ۲۰۱۵]

امروزه گرایش به مشاغل سبز به دلایل متعددی به اولویت مهم کشورها تبدیل شده است.

شکل‌گیری مشاغل سبز، دنیای جدیدی را به روی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کشور باز می‌کند. زیرا آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای شغل جدید روبه‌رو می‌شوند که باید بتوانند به این نیازها پاسخ بدهند. پاسخ‌گویی به نیازهای جدید شغلی نیازمند بازننگری و احیای مجدد بسیاری از بخش‌های نظام آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است.

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کشور در حال حاضر با چالش‌ها و آسیب‌های متعددی مواجه هستند. ناکارآمدی این آموزش‌ها و وجود فارغ‌التحصیلانی با نرخ بالای بی‌کاری، مشتاق به ادامه تحصیل در مدارج بالای دانشگاهی، و دارای مهارت اندک در رشته آموزش دیده، برخی از این آسیب‌ها هستند. [حسینی، ۱۳۸۶؛ امیری، ۱۳۸۳؛ باقری چرخ‌چی،

۱۳۸۲؛ لرسناتی، ۱۳۸۱؛ حسن‌پور، ۱۳۸۰؛ اکرامی، ۱۳۸۰؛ میرهادی، ۱۳۸۰].

بنابراین توجه و درگیری عملی با مشاغل سبز در کشور می‌تواند روح جدیدی را به کالبد فرسوده آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بدمد و آن‌ها را از روزمرگی و بی‌پاسخی به نیازهای ملی و محلی خارج کند، و آن‌ها را در مسیر ایفای نقش سازنده در توسعه پایدار اجتماعی قرار دهد.

۲. چالش‌های مشاغل سبز برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

شکل‌گیری مشاغل سبز در دنیای امروز، خود محصول عدم تعادل است و سبب به هم ریختن نظم و تعادل موجود نظام آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌شود. امروزه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و عمل در بسیاری از مشاغلی که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌صورت سنتی به آن‌ها می‌پردازند، نه منطقی است و نه ممکن. به عبارت دیگر، دنیای امروز دنیای تغییر است و دنیای تغییر نیازمند آموزش و پرورش پویا، تکامل‌یابنده و سازگار با شرایط جامعه امروزه، در دنیای دائماً در حال تغییر، نظام‌های آموزشی یا باید یاد بگیرند که دائماً تغییر کنند، به‌روز شوند و خودشان را به جلو ببرند، یا نابودی خود را نظاره‌گر باشند. لذا آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در صورت بی‌توجهی به مشاغل سبز دائماً در معرض انتقاد هستند، موقعیت خود را متزلزل خواهند یافت و در آینده‌ای نزدیک باید سوگوار سرنوشت خود باشند.

ب) چگونگی توجه به مشاغل سبز

گذار آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به مشاغل سبز نیازمند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و اجرای مناسب است. توجه به فلسفه و تاریخچه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نشان می‌دهد که این آموزش‌ها تحت تأثیر جامعه و سیاست‌های اقتصادی-تولیدی آن هستند. به بیانی دقیق‌تر، نظام آموزش‌های فنی و حرفه‌ای خود بخشی از نظام اجتماعی، اقتصادی، تولیدی و سیاسی است و برای عملکرد بهتر آن کار می‌کند. کارکرد بهتر نظام آموزش فنی و حرفه‌ای تا حد زیادی به عملکرد نظام بزرگ‌تر بستگی دارد. لذا با نگاهی کل‌نگر می‌توان گام‌های (البته نه دقیق) گذار برنامه‌ریزی درسی و برنامه‌های درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به سمت مشاغل سبز را به صورت زیر مطرح کرد:

**مشاغل سبز
به‌عنوان مشاغل
مرتبط با کشاورزی،
تولید، تحقیق و
توسعه، اداری و
خدماتی، مشاغلی
هستند که در حد
قابل توجهی به
حفظ و نگهداری
کیفیت محیط
می‌پردازند و از
اکوسیستم و تنوع
زیستی محافظت
می‌کنند**

**دنیای امروز دنیای
تغییر است و دنیای
تغییر نیازمند
آموزش و پرورشی
پویا، تکامل‌یابنده
و سازگار با شرایط
جامعه**

۲. تغییر نظام برنامه‌ریزی درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کشور و محوریت یافتن برنامه‌ریزی درسی منطقه‌محور

تعمق در مفهوم مشاغل سبز نشان می‌دهد که این مشاغل به شدت تابع شرایط محیطی و منطقه‌ای هستند و نمی‌توان با رویکردی متمرکز، خطی و بالا به پایین، برنامه‌های درسی همگانی و کم‌توجه به شرایط محیطی برای آموزش آن‌ها تدوین کرد. تغییر در برنامه‌ریزی درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در راستای مشاغل سبز نیازمند تغییر در نظام برنامه‌ریزی درسی این آموزش‌ها و توجه به برنامه‌ریزی درسی منطقه‌محور است. درباره برنامه‌ریزی درسی منطقه‌محور آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، مؤلفان مقاله حاضر، مقاله‌ای در همین نشریه در شماره‌های ۳ (بهار ۱۳۹۳) و ۴ (تابستان ۱۳۹۳) به چاپ رسانده‌اند که مطالعه آن توصیه می‌شود.

۳. آماده شدن برای شرایط جدید

اگرچه گذار اجتماعی و به تبع آن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به مشاغل سبز امری ایده‌آل و نیازمند توجهات جدی است، اما کار ساده و یکسویه‌ای نیست، بلکه دشواری‌های گذار از رویکرد سنتی به رویکرد پویا و پیشرفته را داراست. به عبارتی دقیق‌تر، برهم‌زدن تعادل موجود و رفتن به سمت «لبه آشوب» برای بسیاری از نظام‌های زنده از قبیل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای کار ساده و بی‌هزینه‌ای نیست. نظام‌ها باید بسیاری از باورها، دانسته‌ها، قوانین و مقررات، رویه‌ها، شرایط و منابع خود را برای

۱. اولویت یافتن مشاغل سبز در نظام اقتصادی - تولیدی کشور

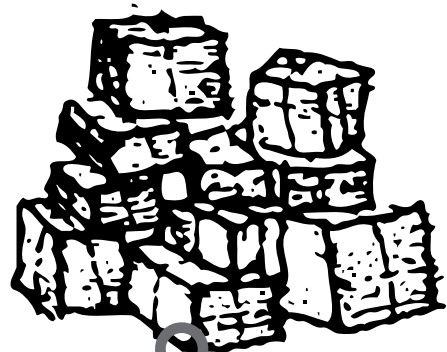
نمی‌توان انتظار داشت که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بدون تغییری اساسی در سیاست و عمل اقتصادی - تولیدی جامعه، در گذار به مشاغل سبز موفق باشند. بنابراین یکی از اولین و مهم‌ترین گام‌های حرکت به سمت مشاغل سبز، تغییر قانون‌گذاری‌ها و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی - تولیدی و سمت و سو یافته آن‌ها به این مشاغل است.

در این راستا، تجربه کشور اندونزی درس‌های خوبی برای ما می‌تواند داشته باشد. در این کشور، دولت برای توجه به مشاغل سبز، قوانین متعددی را درباره مدیریت محیطی به تصویب رسانده است. قانون مدیریت زیاده‌های خطرناک و سمی تحت اجرای صنعت دوست‌دار محیط (۱۹۹۹)، قانون وزارت انرژی و معادن ۲۰۰۶ برای بهره‌برداری از نیروگاه‌هایی با انرژی تجدیدپذیر، قانون طرح ملی مدیریت فضایی (۲۰۰۸)، قانون تعیین نحوه انتقال به کشاورزی مبتنی بر زمین و غذای پایدار (۲۰۱۱) و قانون حفاظت از جنگل‌ها (۲۰۱۱) نمونه‌هایی از این دست هستند [Asnavi&Djatkiko, ۲۰۱۵]. علاوه بر آن، بخش صنعت و گردشگری این کشور نیز در راستای مشاغل جهت‌گیری جدیدی برای خود تعریف کرده‌اند.

بنابراین انتظار می‌رود مراجع قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کشور نسبت به مشاغل سبز حساس شوند، آن را به رسمیت بشناسند، در راستای آن قدم بردارند و هر نوع اقدام و عمل مبتنی بر مشاغل سبز را تشویق کنند.

توجه و درگیری
عملی با مشاغل
سبز در کشور
می‌تواند روح
جدیدی را به
کالبد فرسوده
آموزش‌های
فنی و حرفه‌ای
بدمد و آن‌ها
را از روزمرگی
و بی‌پاسخی به
نیازهای ملی و
محلی خارج کند،
و آن‌ها را در مسیر
ایفای نقش سازنده
در توسعه پایدار
اجتماعی قرار دهد.

تغییر در
برنامه‌ریزی درسی
آموزش‌های
فنی و حرفه‌ای در
راستای مشاغل
سبز نیازمند
تغییر در نظام
برنامه‌ریزی درسی
این آموزش‌ها و
توجه به برنامه‌ریزی
درسی منطقه‌محور
است.

چنین گذاری تغییر دهند و در آن‌ها بازنگری کنند. برای مثال، صاحبان مشاغل سنتی باید نسبت به این مشاغل تغییر نگرش داشته باشند، درباره آینده شغلی فارغ‌التحصیلان این آموزش‌ها چشم‌انداز روشنی تعریف شود، جامعه برای مصرف محصولات ناشی از مشاغل سبز آماده شود و...

گذار به مشاغل سبز نیازمند بررسی و شناسایی علمی حداکثر ممکن چالش‌ها و مقاومت‌های موجود و برنامه‌ریزی منسجم برای کاهش آن‌هاست. لذا نمی‌توان به صورت غیرعلمی و بدون برنامه‌ای منسجم به چنین امری پرداخت.

۴. برنامه‌ریزی درسی مشارکتی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

پیرو ضرورت تغییر رویکرد برنامه‌ریزی درسی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به برنامه‌ریزی درسی منطقه‌محور، برای گذار آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به مشاغل سبز استفاده از «برنامه‌ریزی مشارکتی» امری ضروری به نظر می‌رسد. برنامه‌ریزی درسی مشارکتی یعنی مشارکت داشتن و سهیم شدن تمام دست‌اندرکاران و ذی‌نفعان این آموزش‌ها در امر تدوین و اجرای برنامه‌های درسی. به سخنی دقیق‌تر، برنامه‌های درسی مشاغل سبز باید با هم‌فکری، همکاری و مشارکت فعال برنامه‌ریزان درسی «دفتر برنامه‌ریزی و تألیف فنی و حرفه‌ای»، مدیران و هنرآموزان منطقه‌ای و استانی این آموزش‌ها، نمایندگان هنرجویان، نمایندگان والدین، و از همه مهم‌تر، صاحبان حرف و مشاغل منطقه‌ای و استانی تهیه شوند، اجرای این برنامه‌ها با نظارت دفتر برنامه‌ریزی و تألیف و همراهی صاحبان مشاغل انجام شود و در نهایت در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هنرجویان نقش هر یک از بازیگران بالا به‌دقت تعریف و عملی شود.

* منابع

۱. اکرامی، حمید (۱۳۸۰). بررسی میزان کارایی بیرونی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و دبیرستان‌های کارودانش در استان گلستان. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش. گلستان.
۲. امیری، معصومه (۱۳۸۳). بررسی وضعیت اشتغال آموزش‌دیدگان سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و برآورد الگوی عوامل مؤثر بر آن (بررسی میدانی شهر تهران). سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، تهران.
۳. باقری چرخ‌چی، بابک (۱۳۸۲). بررسی کارایی درونی و بیرونی شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کارودانش در استان آذربایجان شرقی. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش. تبریز.
۴. حسن پور، حسن (۱۳۸۰). بررسی جایگاه دانش‌آموختگان کارودانش و فنی و حرفه‌ای در استان اردبیل. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش. اردبیل.
۵. حسینی، سیدمحمدحسین (۱۳۸۶). بررسی عملکرد (کارایی) درونی و بیرونی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کارودانش طی پنج سال گذشته در استان فارس. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش، شیراز.
۶. لرستانی، ایرج (۱۳۸۱). بررسی وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان کارودانش استان کرمانشاه. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش. کرمانشاه.
۷. میرهادی، سیدمهدی (۱۳۸۰). بررسی میزان اشتغال فارغ‌التحصیلان مهارتی کارودانش در مشاغل مرتبط در استان اصفهان در سال ۱۳۷۹. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش. اصفهان.
8. Asnawi, Rustam; Djatmiko, Istanto Wahyu (2015). A Challenge of Vocational Education for Preparing Green Employment. The 3rd UPI International Conference on Technical and Vocational Education and Training (TVET).